

Kotiseudun virtuaaliset äidinkasvot

Emeritusprofessori Kaarle Nordenstreng:

**Juhlapuhe Elovalkeiden avajaisissa
Valkealassa Hirsimäen museolla
30.7.2021**

Arvoisat järjestävät seurat, rouva kaupunginjohtaja, hyvä juhlaväki!

Kaikkihan me muistamme kotomaamme koko kuvan ja sen ystävälliset äidinkasvot Seitsemästä veljeksestä. Aleksis Kiven nerokas suomen kieli sekä kuvaus ihmisen suhteensa luontoon ja yhteiskuntaan on sydämeen käyvästi sanottu. Ja viisaasti oivallettu.

Mutta onko se enää pätevää tänä aikana, jolloin digitaalisuus ja globalisaatio ovat lyöneet läpi kaikessa? Onko kotiseutuakaan enää olemassa muuta kuin museoissa?

Etsitään vastausta alan tutkimuksesta. Se on perinteisesti jaotellut kotiseudun kolmeen tasoon:

Ensiksi on luonto. Ne kivet, puut, metsät ja rannat, jotka meidän jokaisen lapsuudenmaisemaamme kuuluvat. Kun näitä on siirretty pois tai parturoitu, koemme sen haikeasti tai järkyttyen.

Toiseksi on rakennettu ympäristö. Kotitalo, leikkipaikka, koulu, kirkko, kauppa, pihat ja tiet – kaikki se fyysinen elinympäristö, johon luonnon lisäksi olemme kasvaneet kiinni. Me tunnemme kuuluvamme niiden muodostamaan ympäristöön. Ne ovat kehyksenä sille yhteisölle, jonka olemme oppineet tuntemaan omaksemme. Myös sen kohtaaminen muuttuneena tekee meidät surullisiksi, joskus raivostuneiksikin.

Kolmanneksi on henkinen taso luonnon ja rakennetun ympäristön lisäksi. Se muodostuu siitä toiminnasta, puheesta, ajatuksista ja tavoista, jotka muistamme ja tunnistamme kotiseudussa. Tämä henkinen ja sosiaalinen taso täydentää kotiseutumme rikkaaksi kokemukseksi, joka on erottamaton osa henkilöhistoriaamme – ei vain nostalgisia lapsuudenmuistoja vaan persoonallisuutemme rakennusainetta.

Nyt – viimeistään koronavuoden jälkeen – näiden kolmen tason rinnalle on noussut neljäs ulottuvuus: Internetin mahdollistama virtuaalinen kotiseutu. *Virtuaalinen kotiseutu* on nimenä tuoreella kirjalla, johon on koottu tuloksia kymmenen viime vuoden aikana tehdyistä niin sanotun ”kokemuksellisen kotiseutututkimuksen” hankkeista yliopistojen yhteisessä Ruralia-instituutissa. Tutkimusjohtaja Sulevi Riukulehto tiivistää uuden ulottuvuuden seuraavasti (Kalevalaisten naisten *Pirta*-lehdessä 2/2021):

”Palveluntarjoajien sivustot ovat kotiseutumme maisemia, ja niissä asioinnista syntyy muistoja kuten reaali maailman tapahtumista. Itselle tärkeitä matkoja ja rippijuhia jaetaan sosiaalisessa mediassa ja niitä muistellaan. Internetistä on tullut uusi virtuaalisen kotoisuuden alue.”

Hänen yhteenvetonsa on tämä:

”Virtuaalinen kotiseutu ei ole kotiseudun erillinen ja riippumaton osa, eikä se millään tavoin uhkaa luonnonkotiseudun, rakennetun tai henkisen kotiseudun olemassaoloa. Se on kotiseudun kokonaisuuteen liittyvä mahdollisuus.”

Tämä mahdollisuus merkitsee sitä, että kotiseututyötä voidaan siirtää verkkoon ja tavoittaa aikaisempaa useammat asiasta kiinnostuneet ihmiset – laajentaa osallistujien piiriä kautta maan ja jopa muualle maailmaan, missä ehkä haluttaisiin osallistua kotimaan paikalliseen toimintaan. Näin kynnys kotiseututyöhön osallistumiselle laskee. Virtuaalinen kotiseutu merkitsee tässä olemassa olevan reaalisen kotiseudun toisintoa virtuaalisina ilmentyminä eli representaatioina – vaikkapa kotiseutumuseon kokoelmaa verkkosivuilla tai yksityishenkilöiden vanhoja valokuvia skannattuna Facebookin ryhmäsivulle kuten esimerkiksi ”Miun vanha Mikkeli”.

Mutta verkko tekee mahdolliseksi myös kotoisuuden kokemisen aivan uudella tavalla. Verkkoon eli *kyberavaruuteen* syntyy eri asioiden ympärille uusia kaveripiirejä, joita ei ole missään muussa ympäristössä. Ja tietokonepelit operoivat yleensä täysin sepitteellisissä ympäristöissä, jotka kuitenkin voivat synnyttää jopa todellisemmalta tuntuvan kokemuksen kuin reaali maailman tapahtumat. Moni yksinäinen ihminen solmii verkossa ystävyysuhteita, jotka saattavat olla vahvempia kuin fyysisessä

maailmassa syntyneet. Tämän sortin kotoisuus syntyy vain verkossa, vailla vastinetta reaalityodellisuudessa.

Kaikki verkossa toimiminen kuten eri palveluissa asiointi ei tietysti sisällä kotiseutuideaa, mutta kotoisuus ja yhteisöllisyys ovat paljossa mukana ja useasti virtuaalisina kokemuksina yhtä vahvoja kuin reaali maailman kokemukset. Käytännössä virtuaalinen kotiseutu rakentuu yleensä yhdistelmänä näistä kahdesta tyypistä: reaalisen kotiseudun representaatioista ja kyberavaruudessa syntyneestä kotoisuudesta.

Tutkijoilla on siis hyvät perusteet otsikoida juttujansa tähän tapaan: ”Virtuaalisuus muuttaa kotiseutukokemusta”, ”Internet on neljäs kotiseutu”, ”Pelit virtuaalisena kotiseutuna”.

Käsite *kotiseutu* ei merkitse pelkästään maantieteellisiä paikkoja vaan se sisältää myös ajallisen ulottuvuuden, muistoja. Lisäksi kotiseutuun liittyy aina kokemuksellisuus ja se on vahvasti henkilökohtainen sekä yksilöllinen. Paino on yhdyssanan alkuosalla *koti* – *seutu* on vain epämääräinen lisämääre. Edellä siteeraamani tutkimusjohtaja määrittelee käsitteen näin: ”Kotiseutu on maisemien ja muistojen yhdistelmänä muodostuva henkilökohtainen kokemustila, joka herättää tuttuuden ja kotoisuuden tunteen, niin sanotun kotiseututunteen.”

Monipaikkaisuus on vanhastaan tuttu käsite kotiseututyössä, kun meistä vain harvalla kotiseutu sijaitsee yhdessä paikassa. Esimerkiksi minulle kotiseutu on sekä lapsuuden ja kouluvuosien ympäristö Helsingin Munkkiniemessä että kesänviettopaikka Valkealan kirkolla, josta vuosien mittaan tuli yhä tärkeämpi ikkuna suomalaiseen maaseutuun ja suomalaisiin ihmisiin.

Minulla ei ole erillistä opiskeluaajan kotiseutua kuten useimmilla, koska asuin opiskeluvuodet kotona, mutta maailmalta voin osoittaa monia kotipaikkoja kuten pari vuotta perheen kanssa Tansaniassa. Näiden elämäni haja-asutuspaikkojen kokemustila on toki kevyempi kuin pysyvämpien kotiseutujen.

Meidän kaikkien elämässämme on lukuisia kotiseutuja, mutta niiden mieleemme kaivertamat kokemustilat ovat eri syvyisiä. Ne ovat tyypillisesti rinnakkaisia ja niiden välillä voi olla jännitteitä. Mutta eri kotiseutukokemukset voivat myös sulaa toisiinsa ja muodostaa mieleemme yhden moniaineisen kotiseudun. Kotiseutukokemus on todella yksilöllinen.

Nyt verkon aikana monipaikkaisuudesta on tullut uusi normaali. Herää kysymys, eikö verkko häivyttä koko kotiseutuideaa, kun kokemuksemme maailmasta on lähtökohtaisesti monipaikkainen. Onko kotiseudulla oikeasti sijaansa tässä maailmankylässä, jossa elämme yhä enemmän digitaalisuuden varassa ja jossa nousevat polvet ovat, kuten sanotaan, *diginatiiveja*? Ovatko tutkijat naivin hyväuskoisia, kun heidän näköalansa virtuaaliseen kotiseutuun on optimistinen, vailla huolta verkon kielteisistä vaikutuksista?

Tutkimusnäyttö tukee optimismia. *Virtuaalinen kotiseutu* -kirjassa raportoidut empiiriset tutkimukset Etelä-Pohjanmaalta, Satakunnasta ja Järvi-Suomesta osoittavat vakuuttavasti, että verkkomaailma on enemmän tai vähemmän läsnä ihmisten kotiseutukokemuksissa – ei kaikkien mutta useimpien. Ja mikä tärkeintä, kotiseutu ei ole osoittautumassa ohimeneväksi ilmiöksi, joka on jäämässä digitalisaation ja globalisaation jalkoihin.

Kotiseutukokemus seuraa nykyihmistä jopa aikaisempaa vahvempana, mitä todistaa myös *Juuret junioreille* -hanke, jota Ruralia-instituutti on tehnyt 10 peruskoulussa eri puolilla maata yhdessä Suomen Kotiseutuliiton kanssa. Tässä tutkimuksessa kartoitetaan erilaisissa tilanteissa elävien lasten ja nuorten kotiseutukäsityksiä ja tuetaan heidän omaa kiinnostustaan omaan kotiseutuunsa.

Samassa hengessä Kotiseutuliitto on käynnistänyt *Kaikilla on oikeus kotiseutuun* -hankkeen. Sen avulla yhdistykset sparraavat toisiaan kehittämään lapsille ja nuorille luovaa toimintaa vaikkapa puutarhanhoidossa. Maaseudun Sivistysliiton *Tää on mulle tärkeä* -hanke taas etsii pohjois pohjalaisten nuorten aikuisten kanssa keinoja pitää suhde kotiseudulle elävänä myös silloin, kun opiskelut tai muut syyt vievät maailmalle.

Kotiseutuliitolla on myös eri sukupolvia yhdistävä *Mestarit & kisällit* -hanke, jossa saatetaan yhteen lapsia, nuoria ja ikäihmisiä oppimaan toinen toisiltaan. Lapset ja nuoret pääsevät siinä paikallisen kulttuurin ja kulttuuriperinnön pariin kokijoina ja tekijöinä, sekä opettaen että itse oppien. Tämä Suomen Kulttuurirahaston tuella käynnistynyt ja nyt Opetus- ja kulttuuriministeriön tukema hanke pyrkii osaltaan torjumaan nuorten syrjäytymistä.

Hankkeissa siis riittää ja nuoriso on vahvasti mukana, joskin toistaiseksi enemmän lupauksena kuin menestyksenä – nuorethan eivät rakasta organisaatioita. Haasteissakin siis riittää. Joka tapauksessa kotiseututyötä ei tarvitse surkutella eikä manata maan rakoon vajoamisella, mitä vähän pelkäsin ryhtyessäni tätä puhetta valmistelemaan.

Täällä Valkealassa voimme ylpeinä todeta, että Elovalkeat pantiin pystyyn 70-luvun alussa tavallaan Internetin edeltäjänä tuomalla yhteen Valkealan pitäjän kylät toimimaan koordinoitusti kotiseututeeman ympärillä. Elovalkeiden avulla kylät verkottuivat, ei tietoverkon vaan fyysisten kontaktien ja yhteisen kiinnostuksen varassa. Ja tämä sitten johti kyliä perustamaan omia yhdistyksiään. Nyt Elovalkeat saavat lisävirtaa digitaalisesta verkosta, mutta alkuperäinen toiminta-ajatus kotiseututyön tukemiseksi on ennallaan.

Hyvät ystävät. Kotiseututyön tulevaisuus näyttää valoisaalta – toisin kuin sadetta tekevä taivas täällä nyt juuri. On ilo todeta, että kotomaamme ystävälliset äidinkasvat ovat yhä eläväiset – niin tosielämässä kuin virtuaalimaailmassa.

Kiitos.